

Mit tenne Nietzsche?

Marcus Weeks

Mit tenne Nietzsche?

Megoldások hétköznapi
problémáinkra a legnagyobb
filozófusoktól

Marcus Weeks

hvg könyvek

A fordítás alapja: Marcus Weeks: *What Would Nietzsche Do?: How the Greatest Philosophers Would Solve Your Everyday Problems*. All rights reserved. First published in Great Britain in 2017 by Cassell, a division of Octopus Publishing Group Ltd, Carmelite House, 50 Victoria Embankment, London, EC4Y 0DZ

Tördelés és tipográfia © Octopus Publishing Group, 2017

Szöveg © Marcus Weeks, 2017

Borító és karikatúrák az alábbi oldalakon: 7, 8, 27, 33, 45, 46, 70, 72, 95, 116, 145, 147, 157, 185 © Gareth Southwell Illustration, 2017

További illusztrációk © Grace Helmer, 2017

Fordította © Morvay Krisztina, 2018

Lektorálta: Keller György

Szerkesztette: Komor Kata

HVG Könyvek, Budapest, 2018

Kiadóvezető: Budaházy Árpád

Felelős szerkesztő: Tanács Eszter

www.hvgkonyvek.hu

ISBN 978-963-304-542-8

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy eszközzel – elektronikus, fényképezési úton vagy más módon – a kiadó engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Szauer Péter

Nyomdai előkészítés: HVG Press Kft.

Felelős vezető: Tóth Péter

Nyomás: Kína

Tartalom

Bevezető 6

Első fejezet: Kapcsolatok 8

A barátnőmet megcsalja a párja. Szóljak neki? • Hogyan gyógyítsuk meg az összetört szívet? • Néma háborút vívok a párommal a termosztát miatt • Most tudtam meg, hogy nem az apukám az apukám! • Elgáztoltam a szomszéd kutyáját, hogy elkerüljek egy karambolt... Legyen emiatt büntudatom? • A barátom a szabadideje nagy részét számítógépes játékokkal vagy a közösségi oldalakon tölti. Mit tegyek? • Az új kedvesem megszállottan érdeklődik a szexualitás iránt, én kevésbé. Velem van a baj? • A páromtól cipőt kaptam a születésnapomra, de nem tetszik!

Második fejezet: Munka 46

Árthatok-e másoknak a várva várt előléptetés érdekében? • A fenébe is, majdnem ötven vagyok! Elegendem van a könyvelésből. Kövessem az álmodat, és legyek rockszár? • Bemártsam-e a kollégámat, hogy ne rúgjanak ki? • Esküszöm, hogy a számítógépem saját elmével bír... • Miért kell túlóráznom a megélhetésemért, amikor mások a kisujjukat se mozdítják, mégis egy vagyon keresnek? • Nemrég bocsátottak el, és úgy látom, hogy nincs elég állás a munkaerőpiacon.

Harmadik fejezet: Életmód 72

Nem akarok önálló életre képtelen, magatehetetlen öregemberként élni. Csak adjatok egy adag gyógyszert! • Nem gáz, ha hiszek a homeopátiában? • Lehet, hogy az okostelefonommal együtt a személyiségemet is ellopták? • Drogok segítségével jobban megérthetem az életet, a világmindenséget meg mindent? • Ha Isten azt akarta, hogy vegetáriánusok legyünk, akkor miért húsból teremtette az állatokat? • Sportkosci vagy családi autó? • Nehéz gyerekkorom volt, világos? Nem az én hibám, hogy rossz lettem! • Hogy lehetnék én is jófiú? • Annyi szörnyűség van a világban, hogyan hihetnék így Istenben? • Félek a haláltól. Ez normális?

Negyedik fejezet: Szabadidő 116

Miért veszi mindenki olyan komolyan az életet? Én csak jól akarom érezni magam • A családom kempingezni akar, de én nem vagyok híve a „vissza a természethez” mozgalomnak • Jobban kéne foglalkoztatnia annak, hogyan állítják elő az élelmiszereket? • Shakespeare jobb, mint „A Simpson család”? • Mi a művészi egy halom szemétkben? Lemaradtam valamiről? • Miért értéktelenedik el azonnal a 10 millió dolláros festmény, amint kiderül róla, hogy hamisítvány? • A kedvenc énekesemet elítélték családon belüli erőszak miatt. Letöröljem a dalait az okostelefonomról?

Ötödik fejezet: Politika 146

Elegem van abból, hogy mások akarják megmondani, mit gondoljak • Miért nem dönthetem el, hogy kire szavazzak? • Miért nem adnak soha egyenes válaszokat a politikusok? • A törvények, a bürokrácia és az adók miatt szinte képtelenség működtetni a vállalkozásokat • Megbízunk az úgynevezett „szakértői” előrejelzésekben? • Halálosan dühít a mostani kormány. Mivel érhetném el, hogy hallgassanak rám? • Mostanában még a lábam sem merem kitenni otthonról • Miért támad büntudatom, ha elmegyek egy koldus mellett? • Miért én végezzem az összes házimunkát? Nem kellene a páromnak is kivennie a részét belőle?

Jegyzetek 186

Név- és tárgymutató 190

Bevezető

Időnként mindenkinek szüksége van tanácsra. Az élet néha kisebb-nagyobb dilemmák elé állít bennünket, amelyeken érdemes eltöprengnünk. A problémák átgondolására a nagy filozófusoknál senki nem lehet alkalmasabb. A gond csupán annyi, hogy rendszerint annyira lefoglalta őket az élet nagy kérdéseiről és a világmindenségről való elmélkedés, hogy ritkán ajándékoztak meg bennünket a hétköznapi élet problémáival kapcsolatos bölcsességükkel.

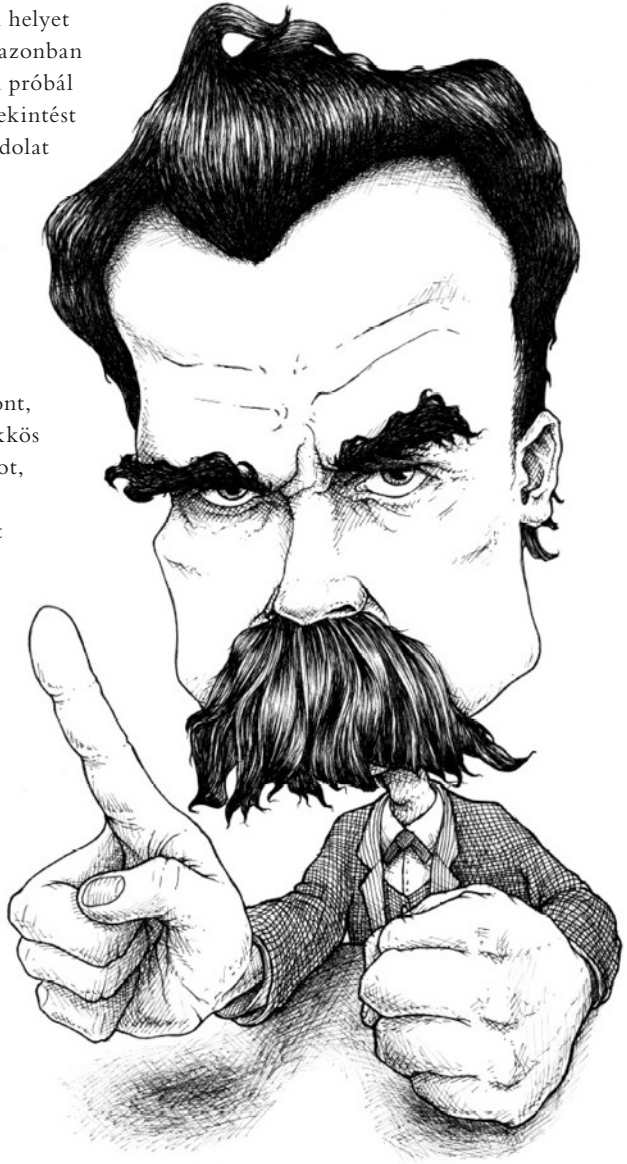
Azt nem tudhatjuk pontosan, hogy filozófusaink mit válaszolnának ezekre a kérdésekre, de arról van elképzelésünk, hogy miként közelítenének az adott problémához. Erről szól ez a könyv. Milyen tanácsot adnának a nagy gondolkodók (nem csak Nietzsche, noha az ő véleményével sokszor találkozunk majd) a modern világban működő kapcsolatokban, munkában, szabadidőben vagy a politikában felmerülő problémákra? Olyan problémákra, amelyekről megkérdeznénk a barátainkat, a családtagjainkat, vagy íránk egy magazin lelki tanácsadó rovatának is.

Ezek a dilemmák nem kifejezetten filozófiai kérdések, de mint szinte mindent, ezeket is meg lehet közelíteni filozófiai oldalról. Némelyik gondolkodó talán ugródeszkának használná a kérdésünket, hogy a probléma mélyére ásson, és feltérképezze a rejtett tartalmakat is, mások pedig összefüggéseket keresnének a kérdés és saját elméleteik között.

Mivel egy problémának többnyire nem egyetlen kizárólagos megoldása van, ezért filozófusaink akár egymásnak ellentmondó válaszokat is adhatnának. Ezek a válaszok nem csupán segítséget nyújtanak a döntéshozáshoz, hanem a filozófiai problémák eltérő megközelítéseibe is bepillantást engednek. Egyes filozófusokat jobban érdekelnek bizonyos területek, például az etika vagy a logika. Emiatt velük néhány fejezetben többször is találkozunk. Marx gyakrabban mond véleményt politikai kérdésekben, mint Kant, Arisztotelészt pedig jobban érdekli az esztétika, mint Descartes-ot. Az ókori athéniaknak – mint Szókratész, Plátón vagy Arisztotelész – szinte mindenről van véleményük. Vannak gondolkodók, akik hiányoznak majd e könyvből, ennek csupán az az oka, hogy a filozófiájuk nem érinti a tárgyalt témát.

Sokféle szakértői véleménnyel találkozunk majd, és élénk vitákat követhetünk nyomon.

A filozófiai gondolkodás legfőbb irányainak képviselői kapnak helyet a beszélgetésekben. Ez a mű azonban nem filozófia-tankönyv, nem próbál meg széles körű filozófiai áttekintést nyújtani, csupán néhány gondolat bemutatására alkalmas. Észrevehetjük belőle, hogy a filozófia több a pusztá gondolatoknál. Megismerhetjük magukat a gondolkodókat is: a szándékosan provokáló Szókratészt, az idealista Platónt, a prózai Arisztotelészt, a trükkös Machiavellit, a komoly Kantot, a mogorva Schopenhauert, a bálványromboló Nietzschét és a többieket. Néhányukat megkedveljük, és megfogadjuk a tanácsukat, míg másokat kevésbé találunk szimpatikusnak. Az is előfordulhat, hogy szívesen vesszük a különböző nézőpontokat, de nem értünk egyet az ötleteikkel, vagy pont fordítva, meggyőzőnek találjuk az érvelésüket, de a személyiségüket már annál kevésbé. Mindenki válogasson kedvére!

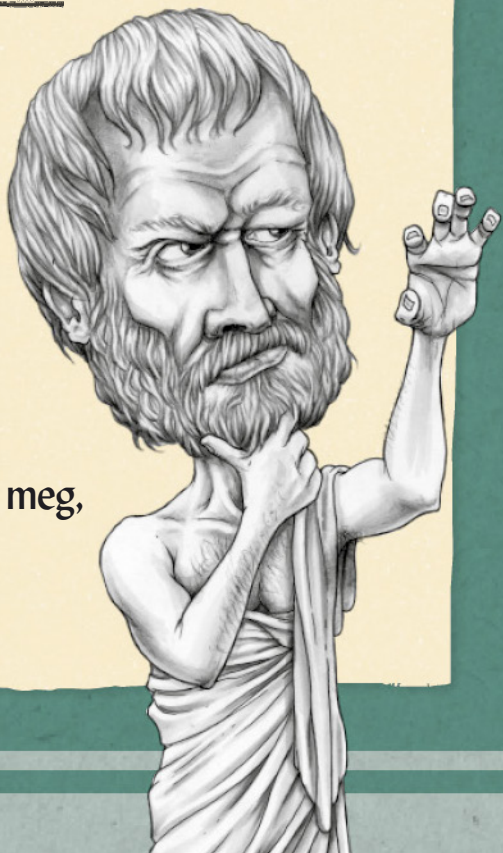
Kapcsolatok

10. oldal: A barátnőmet megcsalja a párja.
Szóljak neki?

13. oldal: Hogyan
gyógyítsuk meg az
összetört szívet?

17. oldal: Néma
háborút vívok
a párommal a
termosztát miatt

21. oldal: Most tudtam meg,
hogy nem az apukám
az apukám!

25. oldal: Elgázoltam a szomszéd kutyáját, hogy elkerüljek egy karambolt... Legyen emiatt büntudatom?

31. oldal: A barátom a szabadideje nagy részét számítógépes játékokkal vagy a közösségi oldalakon tölti. Mit tegyek?

37. oldal: Az új kedvesem megszállottan érdeklődik a szexualitás iránt, én kevésbé. Velem van a baj?

42. oldal: A páromtól cipőt kaptam a születésnapomra, de nem tetszik!

I. fejezet

A barátnőmet megcsalja a párja. Szóljak neki?

Kant • Bentham

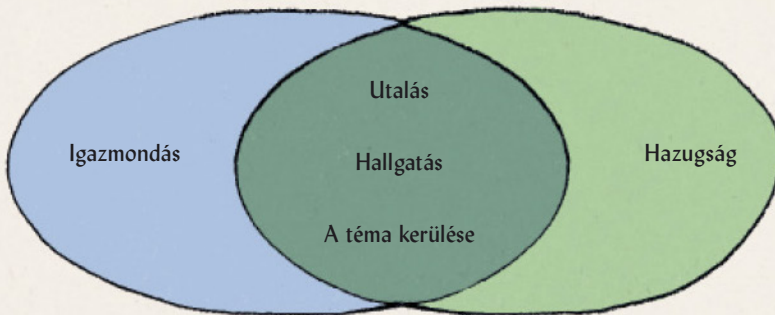
Komoly dilemma! A barátnőnk mit sem sejt a párja félrelépéséről, mi pedig nem tudjuk eldönteni, hogy leromboljuk-e az illúzióit vagy sem. Természetesen borzalmasan éreznénk magunkat, ha a szemébe hazudnánk vagy valamit elhallgatnánk előle. Kötelességünknek érezzük, hogy őszinték legyünk vele, de nagy fájdalmat okoznánk ezzel, és a reakcióját sem tudjuk előre kiszámítani. Látszólag nincs jó megoldás, de bárhogy is döntünk, azt akarjuk, hogy tudja, a legjobb szándék vezérelt bennünket.

Az útmutatásért mély vízbe ugrunk, egészen az alapvető kérdésig: miként ítéljük meg egy dolog erkölcsi helyességét vagy helytelenségét? Ne várjunk hát könnyű választ!

A legtöbb emberhez hasonlóan valószínűleg bennünket is úgy neveltek, hogy hazudni helytelen, mindig igazat

kell mondani. A napnál is világosabb, nemde? A filozófia azt a nézetet, amely szerint vannak abszolút erkölcsi törvények, amelyeket minden helyzetben kötelesek vagyunk követni, *deontológiának* (kötelességtannak) nevezi. Ha megszegjük a szabályt, a cselekedetünk erkölcsileg helytelen. Ennek a moralitás-felfogásnak

Vannak-e az őszinteségnek fokozatai?

a legismertebb képviselője **Immanuel Kant** (1724–1804), aki a „kategorikus imperatívusz” (a legfőbb morális törvény) terminusban összegezte az elképzelését: csak olyan alapelvvel összhangban cselekedjünk, amit egyetemes törvénynek is elfogadnánk. Magyarán, ha valamit – például a hazugságot – általánosságban helytelennek tartunk, akkor az helytelen. Mindig. Nincs kivétel.

Ez a fekete-fehér megközelítés nagyon egyértelműnek tűnik, de tényleg nincs kiskapu? Ha a barátónk nekünk szegezi a kérdést, hogy tudjuk-e, hogy a párja megcsalja őt, akkor erkölcsi kötelességünk megmondani neki az igazságot. De ha nem teszi... akkor szó szerint vett értelemben nem hazudunk, de igazat sem mondunk neki. Vagy az lenne az erkölcsi törvény, hogy az igazságot helytelen elrejtteni, ezért mindig mindenkinek el kell mondanunk mindent? Még a számukra teljesen irreleváns dolgokat is?

Az igazság és következményei

Az erkölcsi törvények vak követése nem a legegyszerűbb megoldás erre a problémára, ezért érdemes megvizsgálni a kérdést egy teljesen más nézőpontból, mégpedig *konzekvencialista* megközelítésből kiindulva is, amely a cselekvés erkölcsi helyességét

Filozófiai alapkérdés

Erkölcsei kötelességünk-e az igazmondás, vagy erkölcsileg megengedhető a hallgatás, az elkendőzés vagy akár a hazugság is?

vagy helytelenségét annak következménye alapján ítéli meg, és amely az újkor folyamán mind nagyobb népszerűsége tett szert. A „megmondjuk-e vagy se?” kérdés eldöntéséhez különösen fontos **Jeremy Bentham** (1748–1832) elképzelése, melyben a tett hasznosságát vizsgálja az alapján, hogy mennyi boldogságot vagy kárt okoz. A mi esetünkben felmérnénk a tájékoztatás és a nem tájékoztatás összes lehetséges végkimenetelét, és a döntésünket annak alapján hoznánk meg, hogy mennyi jót vagy kárt okozunk vele, rövid és hosszú távon egyaránt. A barátónk védelme érdekében az információ visszatartása vagy egy „ártatlan hazugság” mellett is dönthetünk, mert helyesnek érezzük az erkölcsi törvény felrúgását; de ha nem nézhetjük tétlenül,

„Az igazat, a teljes igazat és csakis az igazat.”

Bírósági tanúvallomás előtti
eskütétel szövege

„Cselekedj úgy, hogy akaratod maximája mindenkor egyszersmind általános törvényadás elvéként érvényesülhessen.”¹

Immanuel Kant

hogy hazugságban éljen, az ő érdekét szem előtt tartva magunkra vállalhatjuk a fájdalmas hír hozójának szerepét.

Itt már láthatjuk, hogy nem csupán a végeredményről gondolkodunk, hanem a cselekvésünk szándékáról és a motivációjáról is.

A filozófiának ezt az ágát *erényetikának* nevezzük, amely a konzekvencializmushoz hasonlóan, eseti alapon kezeli az erkölcsiséget, ám az egyes cselekedetek helyett a cselekvő „erényességét” vizsgálja. Így ahelyett, hogy erkölcsileg helyesnek vagy helytelennek nyilvánítanánk egy tettet, megvizsgáljuk a döntés mögött rejlő okokat, például azt, hogy a döntéshozót a saját vagy mások érdekei vezették-e, és hogy ez összhangban van-e az ő belső moralitásérzetével. Ennek alapján, ha őszinte meggyőződéssel teszünk valamit, akkor erkölcsösen cselekszünk, még ha hazudunk is, vagy katasztrofális lesz is a végkimenetel. Erkölcsösségünknek pusztán az a tény a mutatója, hogy megszenvedünk a döntéssel.

Döntsünk!

Kanthoz hasonlóan gondolhatjuk azt, hogy kötelességünk őszintének lenni a barátnőnkkel, még ha ez számára fájdalmas is. De lehetünk teljesen őszinték, ha nem szólunk a megcsalásról? Bentham arra kér bennünket, vizsgáljuk meg mindkét eset következményét. A barátnőnk talán mégis jobban örülne, ha tudná, mi a helyzet.